

Метою державного регулювання розвитку людського капіталу є вплив на розвиток суспільного способу виробництва і покращення соціального розвитку країни.

В процесі державного регулювання визначається загальна політика й принципи реалізації діяльності держави через різні напрями державного фінансування, встановлення пільг тощо з метою забезпечення стійкого економічного розвитку.

Механізм державного регулювання розвитку людського капіталу реалізується за допомогою системи економічних відносин; він здійснюється за допомогою різноманітних функцій, методів та інструментів.

Основним методом державного регулювання розвитку людського капіталу є соціально-економічна підтримка процесу становлення людського капіталу, виховання особистості, забезпечення освіти, фінансування соціальної сфери.

Основними інструментами державного регулювання економічних відносин формування людського капіталу виступають: інвестиції, спрямовані на реалізацію конкретних програм, пов'язаних з накопиченням людського капіталу (медичних, освітніх та ін.).

Формування людського капіталу потребує додаткових інвестицій з боку держави, оскільки його належне формування та нагромадження дають можливість збільшити ефективність усіх сфер розвитку національного виробництва та забезпечити національну економіку необхідною кількістю кваліфікованих працівників.

Таким чином, інвестиції в людський капітал набувають все більшого значення у нагромадженні та збільшенні національного багатства. Як було зазначено раніше, формування останнього неможливе без інвестицій, а тому розвиток людського капіталу країни пов'язаний з видатками на охорону здоров'я, освіту, духовний та фізичний розвиток, соціальний захист та соціальне забезпечення.

1. Прушківська Е. В. Людський капітал: проблеми та перспективи. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2007. № 3. С. 17–24.

2. Грішнова О. А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 34–40.

3. Гуменюк Ю. П. Людський капітал та вплив його глобального переливу на соціально-економічний розвиток. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 682. С. 270–279.

4. Точиліна Ю. Ю. Інвестування в людський капітал як запорука розвитку національної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 42. С. 45–49.

УДК 347.453.1

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/283-286

Валерій ЯНКОВСЬКИЙ

аспірант кафедри цивільного права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ КОРИСТУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ ДІЛЯНКАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Чинне законодавство, визначаючи правові титули права користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення, спирається на дуже широке коло нормативно-правових актів, які іноді доповнюють одне одного, а іноді створюють певні проблеми правового характеру при їх застосуванні учасниками земельних відносин. Розділ III «Права на землю» Земельного кодексу України визначає вичерпний перелік правових титулів щодо земельних ділянок, до яких належать: право власності, право користування землею (право постійного користування землею, право оренди землі), обмежені речові права на земельні ділянки (право земельного сервітуту, суперфіцій, емфітевзис). Класифікація правових титулів на певні види дозволяє окреслити та систематизувати їх наявну кількість. Найбільш узагальнено всі правові титули права користування земельними ділянками можна

розподілити на кілька основних груп: за суб'єктами, які набувають право користування земельними ділянками, за строком такого користування, за кількістю землекористувачів та обсягом їхніх повноважень, за метою використання земельної ділянки тощо.

Наявність великої кількості правових титулів права користування надає можливість учасникам земельних відносин обрати для себе найбільш сприятливу форму для забезпечення врахування інтересів всіх зацікавлених сторін та здійснення такого користування у спосіб, визначений законодавством, або у разі відсутності законодавчого визначення такого користування – недопущення порушення чинного законодавства, яке врегульовує відповідні суспільні відносини.

Питання, що стосуються права користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення, стають предметом наукового, практичного, законодавчого, правозастосовного інтересу. Це пояснюється значущістю та складністю суспільних відносин, що мають місце при такому користуванні, належне врегулювання таких відносин забезпечує продовольчу безпеку як окремої країни, так і країн-імпортерів сільськогосподарської продукції, яка виробляється на земельних ділянках зазначеного призначення.

Водночас користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення певним суб'єктом з певною метою може в подальшому викликати у нього потребу у користуванні суміжними ділянками, у набутті додаткових земельних ділянок в масиві земель сільськогосподарського призначення та ін. Це, в свою чергу, буде вимагати набуття таким суб'єктом додаткових правових титулів у разі необхідності зведення або розміщення якихось споруд, доступу до власної земельної ділянки, проведення різного роду робіт тощо. Відповідно при недотриманні таким суб'єктом визначених законодавчих вимог виникає питання про настання відповідальності за допущені порушення та застосування до нього певних заходів впливу.

Отже, правові титули права користування земельними ділянками дають змогу визначити законність та доцільність використання земельних ділянок, дотримання встановлених вимог земельного, екологічного, економічного, цивільного характеру та ін. З урахуванням всього окресленого та обраного напрямку дослідження виділимо лише роботи науковців-юристів, які присвятили свій час дослідженню вказаної проблематики: Р. Гнідан, О. Ільків, Р. Крупник, Т. Харитонова, В. Швець, Е. Юрченко та ін. [1–6]. Зміни, що відбуваються на ринку земель сільськогосподарського призначення, обумовлюють подальше дослідження в цьому напрямі з аналізом впливу таких змін на земельні відносини.

Відповідно до Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель земельний фонд України становить 60,4 млн гектарів і характеризується надзвичайно високим рівнем освоєння. Майже 70 % земельного фонду України становлять сільськогосподарські землі, понад 4 % – забудовані землі. При цьому відзначається, що найбільшу питому вагу мають сільськогосподарські землі (майже 70 %). Рівень розорювання земель в державі досягає в середньому 54 %, а у деяких областях – 70 % і більше [7].

Занепокоєння органів виконавчої влади викликає той факт, що площа орних земель становить 32,8 млн гектарів, у той час як розрахунки науковців свідчать, що в Україні для забезпечення науково обґрунтованих норм споживання продуктів необхідно мати в обробітку 17,7 млн гектарів, а з урахуванням експортних пропозицій у продовольстві – 22,6 млн. гектарів. Це викликано відсутністю належної державної політики щодо використання та охорони земель, що призвело до непрогнозованого зменшення площ продуктивних земель, особливо сільськогосподарських угідь. У більшості сільськогосподарських підприємств відсутні науково обґрунтовані сівозміни, ґрунтозахисні технології вирощування сільськогосподарських культур, порушено науково обґрунтоване співвідношення між внесенням органічних і мінеральних добрив, що призводить до виснаження земель, зниження родючості ґрунтів, деградації земель. Тому пропонується: зменшити сільськогосподарську освоєність (на 5 %) та розораність території (на 10 %); оптимізувати структуру агроландшафту; підвищити продуктивність сільськогосподарських угідь (на 40–50 %) шляхом раціонального застосування добрив і хімічних меліорантів; збільшити площі земель із природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження ландшафтного і біологічного різноманіття (до 10,5 % загальної площі території країни) [7].

Відзначається, що однією з основних причин виникнення проблеми нераціонального використання земель та їх неналежної охорони є відсутність досконалої системи нормативно-правових актів, які б реально регламентували науково обґрунтоване екологічно та

економічно припустиме використання земель в умовах наявності значної кількості дрібних землеволодінь і землекористувань [7].

Вирішити окреслені проблеми лише удосконаленням нормативно-правових актів неможливо, проте, дійсно, починати треба саме з належного законодавчого врегулювання суспільних відносин у цій сфері. Звернемося до аналізу законодавства, що встановлює правові титули права користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення. Насамперед це Розділ III глави 15, 16, 16-1 Земельного кодексу України, глави 30–34 Цивільного кодексу України. Змістове наповнення зазначених глав кодексів дозволяє зробити висновок, що до визначених законодавством правових титулів права користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення належать: право постійного користування земельною ділянкою, право оренди земельної ділянки, право приватного партнера, зокрема концесійного, на земельну ділянку, право земельного сервітуту, право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб або для забудови. Отже, з огляду на цей перелік можна провести певну класифікацію за такою ознакою.

Законодавство розрізняє власника та володільця земельної ділянки. Знаходження у власності чи володінні земельної ділянки сільськогосподарського призначення має свої особливості, обумовлені чинним законодавством. Класифікація правових титулів права користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення має наступний вигляд.

Право власності надає власникові можливість здійснення найширшого переліку дій з дозволених законодавством ділянкою, що йому належить, порівняно з іншими правовими титулами – володіння, розпорядження, користування. Право власності містить в собі і низку зобов'язань у вигляді сплати податків, дотримання вимог земельного та екологічного зобов'язань тощо. Суб'єктний склад є обмеженим – за виключенням окремих юридичних осіб та іноземних суб'єктів. За терміном дії – необмежене, крім випадків, передбачених законом. Момент виникнення права на земельну ділянку – з моменту державної реєстрації цих прав, оформлених відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Право постійного користування – це право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без встановлення строку. Право постійного користування, як і право власності, містить низку зобов'язань у вигляді необхідності сплати податків, дотримання вимог земельного та екологічного законодавства, дотримання цільового використання земельної ділянки тощо. Суб'єктний склад є обмеженим відповідно до Земельного кодексу України. За терміном дії – без встановлення строку. Момент виникнення права на земельну ділянку – з моменту державної реєстрації цих прав, оформлених відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Право оренди – це договірне строкове платне володіння і користування земельною ділянкою. Земельні ділянки можуть передаватися в оренду громадянам та юридичним особам, іноземцям і особам без громадянства, міжнародним об'єднанням і організаціям, а також іноземним державам. Суб'єктний склад є обмеженим відповідно до Земельного кодексу України. Термін дії не може бути меншим за 7 років та перевищувати 50 років. Момент виникнення орендного права на земельну ділянку – з моменту державної реєстрації цих прав, оформлених відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Право користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення приватним партнером, концесійником не передбачене чинним законодавством саме для здійснення діяльності за вказаним цільовим призначенням. Така ділянка може бути отримана для забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем, будівництва, реконструкції та експлуатації внутрішньо-господарських меліоративних систем та окремих об'єктів їхньої інженерної інфраструктури. Такі ділянки надаються в оренду відповідно до ст. 94 Земельного кодексу України. Суб'єктний склад – приватний партнер, концесійник відповідно до Земельного кодексу України, Закону України «Про концесію», Закону України «Про державно-приватне партнерство». Термін дії – на період концесії або державно-приватного партнерства.

Обмежені речові права на земельні ділянки, врегульовані Земельним кодексом України та Цивільним кодексом України, – право земельного сервітуту, емфітевзис та суперфіцій – не надають можливості повноцінного розпорядження земельними ділянками. Право земельного сервітуту – право власника або землекористувача земельної ділянки чи

іншої заінтересованої особи на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками). Земельні сервітути можуть бути постійними і строковими. Строк дії земельного сервітуту, що встановлюється договором між особою, яка вимагає його встановлення, та землекористувачем, не може бути більшим за строк, на який така земельна ділянка передана у користування землекористувачу. Сервітут може бути встановлений договором, законом, заповітом або рішенням суду. Сервітут може належати власникові (володільцеві) сусідньої земельної ділянки, а також іншій конкретно визначеній особі (особистий сервітут). Земельний сервітут не може бути предметом купівлі-продажу, застави та не може передаватися будь-яким способом особою, в інтересах якої цей сервітут встановлено, іншим фізичним та юридичним особам. Емфітевзис та суперфіцій визначають право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб і право користування чужою земельною ділянкою для забудови. Можуть відчужуватися або передаватися в порядку спадкування. Строк користування земельною ділянкою державної, комунальної та приватної власності для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), а також строк користування земельною ділянкою державної чи комунальної власності для забудови (суперфіцій) не може перевищувати 50 років.

Таким чином, забезпечення економічної безпеки в сфері користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення має здійснюватися через удосконалення нормативно-правових актів, що визначають законодавче врегулювання суспільних відносин у цій сфері, та здійснення належного контролю за учасниками щодо дотримання ними визначених правил користування. Окреслений комплекс заходів має забезпечити продовольчу безпеку як окремої країни, так і країн-імпортерів сільськогосподарської продукції, яка виробляється на земельних ділянках відповідного призначення.

1. Гнідан Р. М. Договір оренди земельної ділянки: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Держ. вищ. навч. закл. «Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника», Навч.-наук. юрид. ін-т. Івано-Франківськ, 2018. 201 с.

2. Ільків О. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). *Юридичний вісник*. 2021. № 2. С. 98–104.

3. Крупник Р. Законодавче регулювання статусу суб'єктів права постійного користування земельною ділянкою. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 154–160.

4. Харитоновна Т. Є. Здійснення прав на чужі земельні ділянки в Україні: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2016. 424 с.

5. Швець В. Д. Характеристика та класифікація прав та обов'язків суб'єктів землекористування. *Наше право*. 2014. № 7. С. 163–167.

6. Юрченко Е. С. Право сільськогосподарського землекористування в Україні: теоретичні та практичні аспекти : монографія / за ред. Т. О. Коваленко. Київ : Алерта, 2019. 234 с.

7. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель : розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 70-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-p#Text>.

УДК 339.138

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/286-289

Денис ЯШИН

аспірант кафедри аналітичної економіки та менеджменту

Світлана ХАМІНІЧ

професор кафедри аналітичної економіки та менеджменту

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

доктор економічних наук, професор

РОЛЬ МАРКЕТИНГУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Для сьогодення характерно, що маркетинг стає не лише інструментом просування товарів та послуг, а й ключовим елементом національної безпеки. Національна безпека тепер не обмежується лише військовими та політичними заходами, а включає економічну стійкість,